

Zasady kalkulacji zadośćuczynień w ustawach pozakodeksowych

Warszawa, 19 września 2011 r.

Zbigniew Strus – Sędzia Sądu Najwyższego (w stanie spoczynku)

Celowość dyskursu o „taryfikacji” świadczeń odszkodowawczych

Przesłanki ekonomiczne i prawne:

- Przewlekłość postępowania
- Brak transparentności w działaniach ubezpieczycieli przed wszczęciem procesu
- zbyt duże różnice między rozstrzygnięciami sądowymi

Zakres rozważań:

- 1. podmiotowy – naprawienie szkody w postaci uszkodzenia ciała, rozstroju zdrowia oraz śmierci osoby z kręgu najbliższej rodziny;
- 2. przedmiotowy - szkody doznane w związku z wypadkiem komunikacyjnym, szkody wynikłe ze świadczeń medycznych, ewentualnie szkody doznane w związku z imprezami masowymi

Granice swobody orzekania w prawie obowiązującym

Gwarancje minimalne. Praktyka orzecznicza:

- np. uzasadnienie postanowienia SN z 3 kwietnia 1996 r., sygn. akt II KRN 174/95 : "Niemożność precyzyjnego wyliczenia cierpień i krzywd nie wyklucza wprawdzie powszechnie przyjętych zasad określających granice subiektywnego odczucia krzywdy przez wnioskodawcę, nie może jednak przerodzić się w dowolność ustalenia kwot zadośćuczynienia, które mają charakter **jedynie symboliczny** i stoją w jaskrawej sprzeczności do wagi doznanych krzywd i cierpień. Tego rodzaju tendencja jest sprzeczna z założeniami cytowanej ustawy, która przewiduje możliwość dochodzenia roszczeń, a nie ich symbolicznego odpowiednika"

Konstytucyjne granice zmian modelu dotychczasowego

Zapamiętanie TK o wymaganiach prawidłowej legislacji dotyczącej odszkodowania, w wyroku P 21/09 stwierdzającym niezgodność art. 8 ust. 1a i 1d ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych (po nowelizacji z dnia 18 listopada 2007 r.) wyraża następujące tezy: brak proporcjonalności ograniczenia do kwoty 25.000 zł świadczeń za naruszenie prawa do wolności (art. 41 ust. 5 Konstytucji)

Konstytucyjne granice zmian cd.

TK wytknął także:

- Braki w uzasadnieniu wysokości spodziewanych obciążeń budżetu państwa
- Ograniczenie zakresu odszkodowania do 1 zdarzenia ("tytułu") wyrządzającego szkodę
- Nierówne traktowanie poszkodowanych przez wyłączenie szkód wyrządzonych przed 1957 r.

TK stwierdził, że naprawienie szkody niemajątkowej odbywać się musi w sposób zryczałtowany, przez przyznawanie kwoty "odpowiedniej", o której wysokości z natury rzeczy decydować musi organ orzekający

Konstytucyjne granice zmian cd

TK zwrócił uwagę na konstytucyjne gwarancje „prawa do sądu” implikujące ustalanie odszkodowania w ramach wymiaru sprawiedliwości

Dopuszczalność ustawowego określania wysokości zadośćuczynienia

Z uzasadnienia wyroku TK z 1 marca 2011 P21/09:

- Odszkodowanie za szkodę materialną lub niematerialną z tytułu bezprawnego pozbawienia wolności powinno mieć zawsze charakter indywidualizowany

Jest rolą sądu, a nie ustawodawcy, określenie jego wysokości w zależności od wielkości poniesionej szkody. Sądy mają wystarczające instrumenty, aby dokonać takiej oceny (rozdział 5.1.4.1. uzasadnienia) Z cytowanego fragmentu nie wynika zakaz ustawowego określania kwoty podstawowej przy pozostawieniu sądom dostosowania treści wyroku do okoliczności szczególnych, wyjątkowych.

Ograniczenia odszkodowań ze względu na możliwości płatnicze

Z uzasadnienia P 21/09:

- Trybunał stwierdza, że powołanie się przez ustawodawcę na zagrożenie dla równowagi budżetowej państwa przy ograniczaniu praw i wolności chronionych w rozdziale II Konstytucji, a szczególnie wolności osobistej, jest dopuszczalne tylko w wyjątkowych wypadkach i pod warunkiem rozważenia precyzyjnych wyliczeń, potwierdzających realność zagrożenia dla równowagi budżetowej państwa.

Ustawowe ograniczenia swobody orzekania

Granice maksymalne świadczenia

Ustawa z dnia 28 kwietnia 2011 r.,(Dz.U. poz.660) o zmianie ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta oraz ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz.U.poz.660) wprowadzająca złożony tryb postępowania z elementami ugody, składający się:

- z wydania orzeczenia o błędzie medycznym przez wojewódzką komisję do spraw orzekania o zdarzeniach medycznych
- propozycję wypłaty odszkodowania za obie postaci szkody
- przyjęcia w krótkim terminie tej propozycji przez poszkodowanego lub jego spadkobierców
- zrzeczenia się wszelkich roszczeń mogących wynikać ze zdarzeń uznanych przez wojewódzką komisję za zdarzenie medyczne w zakresie szkód, które ujawniły się do dnia złożenia wniosku. Ubezpieczyciel jest związany kwotami 1 200 000 zł za „wszystkie zdarzenia medyczne”. Odrębnie uregulowano wypadki zakażenia, uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia pacjenta – 100 000 zł ,. A w razie śmierci - 300.000 zł.
- Zakres regulacji może obejmować ponad 800 000 przypadków rocznie (na tyle się szacuje liczbę błędów medycznych)

Granice maksymalne świadczenia

Ustawa z dnia 7 maja 2009 r., o zadośćuczynieniu rodzinom ofiar zbiorowych wystąpień wolnościowych w latach 1956-1989 (Dz.U.poz.741) określająca zasady zadośćuczynienia członkom rodzin osób, które na skutek działań wojska, milicji i innych organów aparatu bezpieczeństwa poniosły śmierć w związku z wystąpieniami wolnościowymi na rzecz odzyskania przez Państwo Polskie suwerenności i niepodległości w 1956 r., październiku 1957 r., na Wybrzeżu w 1970 r., w Radomiu 1976 r. oraz w okresie stanu wojennego i później do 1989 r. włącznie).

Do członków rodzin osób, o których mowa w art. 1 ust. 1, zalicza się ich:

- 1) małżonka,
- 2) dzieci własne oraz dzieci przysposobione,
- 3) rodziców oraz osoby przysposabiające, - zwanych dalej "członkami rodziny".

Świadczenie mające wszystkie cechy zadośćuczynienia przysługuje każdemu członkowi rodziny w wysokości **50.000 zł. Jest niezbywalne, lecz wchodzi do spadku po złożeniu wniosku.** Wyплаты dokonuje Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych ze swojego budżetu.

Wysokość świadczenia określana na podstawie zmiennych współczynników

Art. 6 ust. 1 pkty 4 i 5 art. 11-16 ustawy z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych. (Dz.U. 2009 ., poz.1322)

W art. 6 ust. 1 pkty 4 i 5 wymienia świadczenie w postaci "jednorazowego odszkodowania" - dla ubezpieczonego, który doznał stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu oraz "jednorazowego odszkodowanie" - dla członków rodziny zmarłego ubezpieczonego lub rencisty. Przepisy art. 11-16 określają przesłanki i sposób ustalania wysokości tych świadczeń. Postępowanie prowadzone przez ZUS prowadzi do rozstrzygnięcia opartego na orzeczeniu lekarza orzecznika o stopniu trwałej utraty zdrowia i wskaźnikach przeciętnego wynagrodzenia. Prowadzi do wypłaty sumy wypełniającej w przeważającej mierze pojęcie zadośćuczynienia za krzywdę niemajątkową.

Uwzględnianie szczególnych okoliczności

Ustawa z 11 kwietnia 2003 r. o świadczeniach odszkodowawczych przysługujących w razie wypadków i chorób pozostających w związku ze służbą wojskową w art. 10 ustanawia prawo żołnierza do jednorazowego odszkodowania ustalonego podobnie jak świadczenie pracownika (slajd poprzedni) z możliwością zwiększenia świadczeń w razie zmiany (pogorszenia) stanu zdrowia. W razie śmierci żołnierza określona ustawowo rodzina żołnierza uzyskuje prawo do jednorazowego odszkodowania. Art. 16 dopuszcza uwzględnienie przez Ministra Obrony Narodowej szczególnie uzasadnionych przypadków.

Świadczenia pośrednie

Art. 49 § 2 kk., W razie skazania sprawcy za przestępstwo określone w art. 178a sąd może orzec świadczenie pieniężne wymienione w art. 39 pkt 7 na rzecz instytucji, stowarzyszenia, fundacji lub organizacji społecznej, o których mowa w art. 47 § 3, z przeznaczeniem na cel bezpośrednio związany z udzielaniem pomocy osobom poszkodowanym w wypadkach komunikacyjnych; świadczenie to nie może przekroczyć 60.000 złotych.

Nie sposób pominąć podobieństwa funkcji świadczenia pieniężnego z art. 49 § 2 kk., które z woli ustawodawcy mają podlegać dystrybucji przez organizacje społeczne, fundacje itp. bezpośrednio na rzecz pokrzywdzonych. Co do istoty różnią się od klasycznego zadośćuczynienia jedynie wprowadzeniem ogniwa pośredniego decydującego o szczegółowym podziale. Będąc środkiem karnym z punktu widzenia sprawcy są świadczeniem majątkowym mającym określoną maksymalną wysokość.

Konkluzje

Celowość normatywnego określania wysokości niektórych postaci naprawienia szkody na osobie

Liczba wyjątków od zasad ustalania odszkodowania (obydwu postaci szkody) w ustawach odrębnych wskazuje, iż tryb procesu cywilnego przed sądem nie jest jedyną drogą uzyskania społecznie akceptowanego odszkodowania. Niewątpliwe korzyści wynikające z szerokich uprawnień stron w toku procesu są obciążone relatywnie wysokimi kosztami oraz długotrwałym postępowaniem wywołującym niekorzystne skutki uboczne. Poza tym postępujący dotychczas formalizm postępowania stwarzał lepsze warunki osobom zamożnym i zaradnym korzystającym z wyspecjalizowanej pomocy prawnej.

Pożądane kierunki zmian

Objęcie szkód komunikacyjnych szczególnym trybem postępowania mediacyjnego wzorowanym na ustawie z 28 kwietnia 2011 r. o zmianie ustawy o prawach pacjenta/.../, ewentualnie także szkód wywołanych w związku z uczestnictwem w odpłatnych imprezach masowych.

Dziękuję za uwagę
